

جل امترا

(پوسه اجرتله برابر)

سده لکی ۵۰ غروش

آلی آلی ۳۰ »

نسخه سی ۱ غروش

سَمَاءُ بَاغِ غَنَمِ
سَمَاءُ م ۱۳۰۷

اداره خانه و مطبعه سی

استانبولده باب عالی چاده -

سند قره بت کشتخانه سی

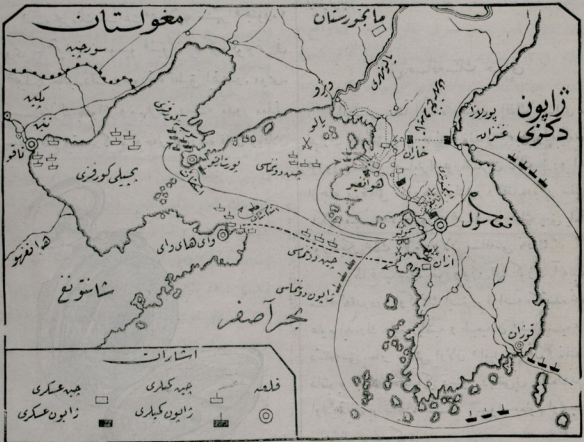
درج ایسلین اوراق اعاده

اولمجاز

باش محرری :

صالح زکی

يَنْجِيْتُنِي مِنْ كُلِّ شَيْءٍ نَسْرًا وَلِيُوَفِّيْ وَيَا لِيْ هَفْصَةً لِّكَ غَنَمَةً

اقصای شرق محاربه سی

[M. Marie] ده (ره ژبو، و نساوس) له کتابښه کې ماس
بجولری (بټانی) و (ابوالوفا) و (ابن یونس) له اثارنده
موجود مباحندن نقصان ټولنښندن ونشر ایښدېکې ماس
جدولښده زواپولری درجه بدرجه پورتېکې چته
(ابوالوفا) و (ابن یونس) له جدولنه نسبه ناقص المولسندن
بالاستدلال کتاب مذکور مندرجاتی بالذات کنديسی
کشف ایښدېکې ایا ایډور.

عجبا بو او (ره ژبو، و نساوس) دکلیدر که ینه موسیو
(ماری) نک قوله [۱] (بټانی) له کتاب محیطینک
بولونیاده (پلاتو - تیوریتینوس) [Plato. Tiburtinus]
نامنده بریسی طرفندن: Mahometi Albatanii de
Scientia Stellarum sber سروحه سی تحتنده
لاتینجه برجه ایملش نسخی (واتیقان) کتبخانه سنده
بولدینې بر نسخه عربیه توقفا تعدیل و اصلاح ایډور
یکدن طبع ایتمده؟

بو (بټانی) ینه موسیو (ماری) نک، حقنده [۲]
مومی الیه یالکر و ترلر ینه جیباری استعمال ایتمکله اکتفا
ایتمدی. مثلاً یی یکدن احداث و تاسیس و حتی بر مثلث
کروینک اوج ضلعی الیه بر زاویه سی بیننده کې مناسبی
کشف ایتمدی. واقعا اکثریا حسابانده ماس قوللانمدي
ایسده «فل» نامی و یردېکې ماسلری پک اعلا بیلوردی
دېدېکې (محمد بټانی) دکلیدر؟

بو حالده فصل اولورده (ره ژبو، و نساوس)، (بټانی) نک
ترجمه سی هم بعد التصحیح طبع ایډر، هم ده ایچنده
ماسلری کورمن و وکړه ده کنديسی کنديسه اختراع
ایلر؟

بو حاللر کتب مطبوعه اجنیده اوقوب طوررکن
(ره ژبو، و نساوس)، مثلاًت کرویه حاضرته نک موجد
حقیقیسی نظریله باقی موافق انصافیدر؟

[۱] موی الهک تاریخ ریاضتک ټم نایمښک ۱۱۳ نجی
صحیفه سته مراجعت اولنه
[۲] موی الهک تاریخ ریاضتک ۱۱۵ نجی صحیفه سته
مراجعت اولنه.

ارتفاعنده کې کائن بر نقطه دن باقدینې حالده کوزک آله بېله.
چکې مسافته نک مقداری تعیین ایتمک ایسته نلکده برمنوال
مشروح اجرای عملیات ایډله رک حاصل اولان ۲۴۷،۸
رقی کیلومترو مسافته نک مقداری اولمش اولور.

اصل حاصل ضرب ۲۴۹ کیلومترو و ۸۱۶ مترو
اولقی لازم کلوب آرومده کې فرق و تفاوت ایسه ۲ کیلو-
مترو دن عبارتدر.

شو مایاتی دوزنک ایچون حاصل ضربک یوزده
برینی بولان مقداره علاوه الیه مک کافیدر. شو اصول
و قاعده کوستریور که اوزرنده بولنیلان محل ارتفاعنک
جذر مربعی دایما ۳،۵۴۸ عدیده ضرب ایتمک لازمدر.
۳،۵۴۸ عدیدینک ضعیی ده آسان اولقی ایچون کسری
نهایتمده کې ۸ عددندن صرف نظر ایتم. فی الواقع بو
مقدار ۳۵۴ کوندن عبارت اولان سنه قریبې دخی اخطار
ایښدېکې چته دهند ده قولای طوتولور.

بو اصول و قاعده غایت بسیط اولدینې چته هرکس
بوندن استفاده ایډه بیلر. هله دیکر ویا طاعارده سیاحت
و کشت و کذار ایډلېکې زمان تعیین ابعاد خصوصنده
فانده سی درکاردر.

مقاله مخصوصه

انار اسوف

— ۲ —

کتاب شکل القطاع

[مابعد عدد : ۱۸۸]

نه غریب ښکړه مشهور (هانکل) [Hankel] تاریخ
ریاضیانده و خطوط مثلاًتیه دن ماسلرک اختراعی بچنده
«ابو الوفاک بوکشی مثلاًتک مؤخرأ ترقیسه خدمت
ایتمیکندن اونجې عصرده لایتلر میانه (ره ژبو، و نساوس)
ماسلری یکدن کشف ایتمدی» دیور.

ینه فرانسه مشاهیر ریاضیوندن (ماقسیلین ماری)

کره « موسیو فلان طرفندن یارس کتبخانه ملیسندہ عربی العیارہ بر اثر کشف اولغشدرکہ اثر مذکور محتویاتیلہ حقیقہ مشاہیرک نظر دقتلرینی جلب ایتمشدر . . . » عبارہ سبلہ باشلان کشفیاتک اسکیک اولدینی کوریلوز عجباً بو کتابلر اولجہ کتبخانہدہ یوق ایدیده تمام موسیو فلان کتبخانهی آراشدردینی زمانی کتبخانهی قوندی ؟

ایشته بو حاللر هب ، آثار قدیمہ نک تدقیق ہنوز بک ناقص اولہرق اجرا ایدلایکینہ دلالت ایدر .
حق اورپادہ اسمی رسائل موقوفہ و بعض کتب قدیمہ تقیداتسد کال ششمہ ایلہ ذکر اولنان بر فرانسر مستشرقک کتاب محسطنیک وقتیلہ (ابوالوفا البوزجانی) طرفندن لسان عربیہ — شہسز تفسیر طریقیہ — ترجمہ ایدلش اولدینی بعض آثار عربیدہ کورمش اولسنہ مبنی بو ترجمہک درسعادت کتبخانہلرنده موجود اولوب اولدینی آکلامق اوزرہ درسعادت قدر کلیدی و بولہ ما مقسزین کیدرکن ادہم باشا زادہ سعادتو خلیل بک ایلہ بوعد عاجزدن استفسار ایدلکی کورلمشدر . حال بوکہ اثر مذکورک بر نسخہ تامہ سی یارس کتبخانہ ملیسندہ بولندینی کی مشہور بیوک (سدیلو) طرفندن دہ بوندن اوتوز سنہ اول فرانسر جہیدہ ترجمہ اولغشدر !!!

خلاصہ (نصیرالدین) مرحومک شوکتانی ، (رەژوہ - مونسائوس) ک موجود و مستعمل اولان فن مثلاًتک موجود و موسی اولدینی حقندہ بو آنہ قدر معتبر اولان قولک مقارن حقیقت اولدینی اثبات ایتش و حتی فکر عاجزانرہ کورہ موسی الہاک ذکر ی مسبق مثلاًتات کتابی ، عربلرک فن مثلاًتہ دار اولان اختراعات و کشفیاتسہ واقف اولمہرق ، تالیف ایتش اولسی استخالی دہ بر اقامہ شدہ .
ہلہ موسی الہ (رەژوہ مونسائوس) ک بو کتابدہ تعقیب ایتدیکی اصولک (نصیرالدین) ک بشنجی مقالہدہ طوئیدی اصولک عینی بولندینی دہ علاوہ مقال ایدہجک اولور ایسہک شہسز قارئین کرام مدعا سزک درجہ اصابتی تقدیر ایدہجکدر .

موسی الہ رومادہ بولندینی صرملردہ بر جوق کتب یونانیہ و تالیفات عربیہی کوزدن کیرمش اولجہ جنی شہہ سزدر ، احتمالک (نصیرالدین) مرحومک بو کتسابی دہ منظور ی اولمشدر . چونکہ مرحوم (ادہم) باشا حضر تلر سیک کتبخانہسندہ بولنان و (قرہ طودری) باشا حضر تلری طرفندن ترجمہ ایدیلان نسخہ ، کرہ ارض اوزرنده یکانہ موجود بر نسخہ دکلدرد .

بولنک بویلہ اولدینی مہندسخانہ بری ہمایون کتبخانہ سندہ موجود نسخہ ، نسخہ مطبوعہک تماماعینی اولماسیلہ نایسدر . بناء علیہ کتاب مذکورک بعض محملردہ و از جملہ اوروپا کتبخانہلرنده بولغسی ملحوظ قویدر .

حتی سلطان حمید خان اول زمانسدہ درسعادت کلہرک بش سنہ آثار اسلافک تحریاتیلہ مشغول اولان راہب (تودہ رینی) [Toderini] ادبیات ترکیہ نامیلہ تالیف ایدلکی کتابدہ اول زمانلر درسعادتدہ « تخریر هندسیات » نامی تختدہ ایدای معلیندہ بولنان و « اقلیدس » هندسہ سبلہ سائر مشاہیر ریاضیون عرب و یونانیہک هندسہ بہ دائر اناری جامع اولان بر کلیات کوردیکنی و کلیات مذکورہ کاملآ (نصیرالدین طوسی) مرحومک اثر خامہ سی اولدینی بیان ایتدکدن صوکرہ بویلہ بر کلیاتک ایکی نسخہ سنی دہ (مدیسس) کتبخانسدہ موجود بولندینی بیان ایلشدرد .

ایشتہ راہب مسفورک شوکتانہ ذکر ایتدیکی ایکی کلیات ، عاجزلری طرفندن مہندسخانہ بری ہمایوندہ بولنان کلیاتک عینی و یاخود مشاہبی اولجہقتہ نظرآ درونلرنده (شکل القطاع) ک بولغسی دہ مامول قویدر .

اما دنیلہجک بو کتابک نسخہ سی اوروپا کتبخانہلرنده موجود اولسہ ایدی ، بو آنہ قدر میدانہ جیقایلہ مازمیدی ؟
بوسؤالہ جواب ویرہ تیلک ایچون اوروپا مستشرقینی

طرفندن کشف اولنان کتب عتیقہ نک مندرجاتی حقندہ معلومات اعطا ایدن مجموعہ موقوفہ لری اوقومش اولمق اقتضا ایدر .

فی الحقیقہ بو مجموعہ لر اوقوندینی زمان سنہدہ بر قاج

اون آتنجی سطر بنده واقع «کوشیار بن بان الحلی»
نقطه سز اولسیله لایقوله اوقونه مامشدر .

خامساً: بنده حقیقه مذکورک بکرمی ایکنجی سطر بنده
واقع (ثابت بن قره) نک کلامندن یعنی «نسبه المولفه» دن
صوکره آتنده کی سطر ده واقع «واما» به قدر اولان حاشیه
یوقدر .

بومقاله مزه خاتمه چکمدن اول مؤلف کتابک ترجمه
حالی ده خلاصه ذکر اید بوبرلم: [۱]

علامه (نصیرالدین) ۵۹۷ سنه هجریه سنک
جمادی الاولی سنک اونبرنجی و ۱۲۰۱ سنه میلادی سی
شباطنک اون یدنجی جمعه ایرتسی کونی دیار خراسانده
کان (طوس) بلده سنده دنیا به کیشدر . [۱]

اوان شایبند (هرات) ایله (نیشابور) آره سنده
کان (کوهستان) ایالتنه کیدرک ملک (نصیرالدین
المختشم) ک التفاتنه مظهر اولمش واوراده الیک اثری
اولق اوزره «اخلاق نصیری» بی تالیف ایله ملک مومی
ایله تقدیم ایشدر .

مؤخر آ دولت جنبکیزه حاکمی اولان (هلاکو)
خانک نزدیکه کیشدر .

(هلاکو) واولغی (ابا) خانک علم هیئت ویا ده
طوغریسی علم نجومه رغبتی زیاده اولدیفندن (نصیرالدین)
بوندن استیفاده ایدرک اول زمانلر تاتار خانلری زیر
ضبطده بولان عراق عجم قطعه سنده (اذربایجان) ایالتده کان
(مراغه) شهر بنده برصدخانه تأسیسه موفق اولمشدر که
بورصدخانه دروننده بولان آلات رصدیه نک مکملیتی
وعلی الخصوص جسماتی ایله شهرتکیر افاق اولمشدر . [۲]

مولانای مشارالیه رصدخانه به طاق عثمانی جلب
و جمع ایدرک تاتار خانلری نامنه نسبتله «زیج الخانی»

[۱] بعض طرفرجه ظن اولدیفنی وجهه (نصیرالطوسی)
انا تولیده کان (طوسی) شهر بنده ظهور ایشدر .

[۲] رصدخانه مذکورک کشادیه دائر تقویم التواریخده بر
قیده ظفریاب ولته مامشدر .

اوت! (ره ژومونانوس) ک مثلثات کتابنده مندرج
اولان مطالعات مقاله خاسده مندرج معلوماتک عینی کیدر .
یا لکتر بر فرق ایسه اوده (ره ژومونانوس) ک کتابنه
درج ایستدکی تماس جدولنده قوسلری درجه بدرجه
یورتمی و تماس بختلری بر از اختصار ایشدر .
کتاب شکل القطاعک مندرجاتی حقیقه کی افاداتمز
بوراده نهایت بولدی .

ادهم یاشا حضرت تریسک کتبخانه سنده بولان نسخه
اصلیه اوقونه میان ویا خود ناقص اولمندن طولانی لایقوله
آ کلاشیه میان محارر کالجیه: نسخه مذکورک مهندسخانه
بری هایون کتبخانه سنده بولان نسخه ایله تطبیق میانده
بورلری حل و فصل ایدلشدر . شویله که:

اولاً: نسخه مطبوعه نک اوتوز برنجی حقیقه سنک اون
طقوزنجی سطر دن اشاغیسنک لایقوله آ کلاشیه مامسی
سطر مذکورده واقع «یتدیان» دن صوکره:

«نقطه ب و هی زاویه المقدم من المثلث المعطل و یتدیان
الی نقطتی دس من الرکن المعطل و ا ا اعنی تالی المؤلفه
والنسبه الثانيه یتدیان من»
عباره سنک موجود اولماشدر .

ثانیاً: نسخه مطبوعه نک اوتوزیدنجی حقیقه سنک
آشاغیدن ایکنجی سطر سنک لایقوله آ کلاشیه مامسی ده
سطر مذکورده واقع «تمم النسبه» دن صوکره:

«وان لم یکن هو المعطل سینا الخط الذی تقع بین النقطاع
الحادث والرکن المعطل تمیم النسبه» عباره سنک محذوف
بولمشدر .

ثالثاً: نسخه مطبوعه نک یوزاون بشنجی حقیقه سنده
(برهان آخر) سرلوحه کی قسک برنجی سطر بنده واقع
«استعمله ابو الفضل ی متعاقب کان کلمه «التیریزی»
اولیوب فرانسزجه سینده یازلدیفنی وجهه «التیریزی»
اولدیفنی کورلشدر . فقط (ابوجعفر الحازن) ک تالیف
ایلدیکی کتابک استنده بر فرق کوریلده مامشدر .

رابعاً: نسخه مطبوعه نک یوزیکرمی بشنجی حقیقه سنک

یازمش اولدینی «تحریر الجسطی» نامنده کی بیوک هیئت کتابدر .

ص . ذ

صوک

سیر سفان حقنده اصول قدیمه ایله

اصول جدیده

بومعلومدرکه سیر سفان دیک . سفانی سطح بخرده بر نقطه دن دیکر نقطه یه الک امتیلتی والک سهوائلی بر طریق دن سوق ایتمک دیکدر .

ویا خود :

سیر سفان . سطح بخرده بر سفینه نک نرمه بولندینی ونه طرفه طوغری کشفکده اولدینی یلکدن عبارتدر ذیل ییلیرکه بوتعریف اولکندن دهافنی بر تعریف اولور .

سواحل یونجه کیمک واشای معلومه ارضیه استناد ایلك صورتیه اجرا اولان بعض خصوصی سفلردن ماعدا کافه احوالده سیر سفان ماده سی بوکونکی کون اول امرده بر «خریطه بخریه» نک وجودینه لزوم کوستر .

بو «خریطه بخریه» مکتبلرمزده جغرافیه درس لرنده کوریلان خریطه لرك عینی دکلدر : «خریطه جغرافیه» رده خالی قالان محللر دکرلری تشکیل ایدر . خریطه بخریه لرده ایسه بالعکس خالی قالان محللر عموماً قره لردر .

چونکه بحر یون لارنده بولنه جق بر خریطه ده یالکر ساحل لرك ویا آنلره یقین بولنان محللر دده کی . مواقع ارضیه نک ارانه ایدلش بولنشی حصول . مطالبه کافی اونوب بوندن فضله سی لزوم سنر کورسور وحتی بحر یونک نظر دقتلری مشغول ایله جکی ایچون مضر یله عد اونور . فقط قره جهتدن ترك اولان الک بیوک . واونمه بدل دکرلرده تصادف اولنه جق الک کوچوک بر عارضه

تسمیه ایله یکی جداول فلکیه نی اوراده وجوده کثیر مشدر . مذکور رصدخانه هیئت علیه سک ریاستی (نصیر الطوسی) نک عهد سنده اولدینی کی اعضا سی میاسنده بولنانلر الک مشهوری ده (محی الدین المغربی) ایدی .

(هلاکو) ۶۵۸ سنه هجریه سنده حاجی قبضه تسخرینه کجیردکی هسکامده . موسی الیه (محی الدین المغربی) کندیسک «مجم» اولدینی باغیرمق (هلاکو) یه ایشدیرمکه موفق اولغله حکمدار موسی الیه طرفدن (مراغه) ده (نصیر - الطوسی) نزدینه اعزام قیلشدر .

اخلاقی نظارنده «حکیم المحقق و فیلسوف المدق» عنوانه مظهر اولان صاحب ترجمه ۶۷۲ سنه هجریه سی ذی الحجه سنک اون سکر نجی و ۱۲۷۴ سنه میلادی سی حزر ایندک یکریمی بشخی بازار ایتسی کونی (مراغه) ده تکمیل زانچا حیات ایلشدر .

مراحوم مشارالیه حکمت . اخلاق . فلسفه . طبیعیات . ریاضیات و الحاصل هان هر شعبه فنه دائر لسان عربی و یا زبان فارسی اوزره آثار برکریده یازمشدر .

بالخاصه ریاضیات دائر اخلافنه بر ایش اولدینی آثار . بر بیوک کلیات تشکیل ایدرکه بو کلیات میاسنده بر چوغی کندندن اول کان ریاضیون هر یک لسان یونانیدن ترجمه ایش اولد قسری کتب ریاضیه نی اکال وایضاح صورتیه قله آلتش ایسه ده موضوع بمختر اولان (شکل القطاع) دائر اولان رساله سی کی بعضاری ده صرف کندیسک ثمره سی و اقدامی بولنشدر .

هله اقلیدسه توفیقاً یازمش اولدینی «تحریر الهندسه» بیوک بر جلد اولوب ۱۰۰۲ سنه هجریه سنده و ۱۵۹۴ سنه میلادی سنده روماده عربی العباده اوله رق طبع اولنشدر .

اولجه مهندسخانه بری هاپون کتبخانه سنده بولان کلیات (نصیر الطوسی) دروشنده بولان اون سکر کتابدن ماعدا ریاضیات و علی الخصوص فلکیات دائر بر طاقم اثری ده واردرکه بونلر میاسنده مشهوری (بطلمیوس) توفیقاً